

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՃԱՄԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏ

Ս. ԽԱՐԻԿՈՎՆԱԶԻՑ ՏՈՒՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Որքոց Թարգմանչաց տօնը հանդիսաւորումն է մեր մշակոյթին և քաղաքակրթութեանը։ Ե. Գաբուն մեր ցեղը երոնեց ու զտաւ իր խօսքը՝ օճեհոնելու աստակ գիծիքը, հայ տառերը, որոնք միջոցն ու սկզբնաւորութիւնը կազմեցին մեր մշակոյթին։

Ոսկեդարեան Հայ Մշակոյթին ի յայտ բերած հանճարի յատկութիւնները մեր ցեղի ինքնեկ ոգեկանութեան յատկանիշերն իսկ են։ Պետք անհնազան արիւնին միատեղ ցայտեքը։ Անոնք անտարակոյտ կային դարերով, գէթ ի վորութեան, մասամբ արտաշայտուած մեր նախաքրիստոնէական արուեստին մէջ։ Ի՞նչն էր սակայն որ Ե. դարուն անդիմադրելի ուժով մը գայն իրազորման կանչեց, Քրիստոնէութիւն, ինքնաճանաչման այն գերազոյն իրողութիւնը որ նոր ու արբեր խոյանքներով կը մղէր հոգ հազին ինքզինքը իրականացու։ Հայ հանճարին նիւթը բեղմնաւորուած քրիստոնէութեան շունչով։

Ոսկեդարով երաշխաւորուած մեր գրականութիւնը կոթողումն է հայ բնատոնիկ հոգիի յայտարարումը. քրիստոնէութիւնը արտաշայտութեան ձև մը եղած է հայ անհատի ներքայտարաւոր շարժումները ղեկավարող, Համագրական այս երեւոյթը, ուսման խորհիլ տուած է թէ հայուն ստեղծագործ էութիւնը կը կայանայ արեւելքի և արեւմուտքի մշակոյթները միացնելու ճիգին մէջ, որ ճիշդ է սակայն։ Այս երեւոյթը աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել թէ արդիւնք է հայ անհատի ենթակայական ներքին ոգորումին, որ ապացոյց է թէ հայը գաղափարներ ներմուծման ենթարկելու և համադրելու գորոյթ մըն է ու իջ է տաւրամանց գաղափարներու ազդեցութեան ներքե տարրալուծող սովորութիւն մը։

Կենցաղով խորհրդապաշտ, ու մտա-

ծառով բանապաշտ, հայ լարդուն էութիւնը լեցուն է հոգեկան տառապանքով, իսկական ու կրաւորական հերոսացումի արեւաբան է ան, նկարգրական սգորումներն ու արձանացումները կը ծնին իր տառապող հոգիի խոփքնը, և հայուն ստեղծագործութեան արմատական ազգակը՝ ազնուացող տանջանքը, հոգեկան ցումն է։

Իբրեւ վիշափ փրկիչափայտութեան մեկ նութիւն, նոյնիսկ ըստ աշխարհի, քրիստոնէութիւնը գոհացուցիչ և միայնակող ազգայն մըն էր հայու տեւապաշտ հոգիին համար, հետեւաբար հոգեպէս կիզանացած ուժին իր ներգործումներու շնորհիւ, կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ նոր կրօնը հայուն հոգեբանութիւնը պիտի դառնար։

Հայկական ուրոյն տառեր ունենալու պահանջը անհրաժեշտութիւնն է Հայ Յեղի ընդգրկման արտ կորովին, ինքնատիպ և ինքնաբաւ ըլլալու իր ներքին և անտրիկ յղձին։ Սահակ Մեարիպ իբրեւ ուսուցիչ և գտիչ այդ շարժման և ստեղծագործութեան կը մնան մեծագոյն երախտագիտութեան արձանի մեծեր իբր պատմութեան, սակայն անոնք աւելի խորհրդաւարաւտ և գերազանց կը մնան իրենց հոգեկան ձգտումներով և իւրաքանչիւր, իբրեւ Հայ Յեղի ներքին ուժականութիւնը մարմնացող տիպար։

Այսպէս էին Լուսաւորիչ, Ներսէս, Սահակ և Մեարիպ ու անիւզ վերջ ամբողջ տուն մը հայրապետներու, հակայն մը սկիզբ առաւոր։ Զմայելի, հեքիաթունակ, հոկայ այս փաղանքի երկաթ կորովին, անձնացումն է, ոգեկանող հրկիզման հեղեղին կը պարտի մեր եկեղեցին իր ինքնուրոյն գլխաւորը և ոգեկանութիւնը։

Անոնք մարդիկ եղան որոնք խորտակեցին երկեցին պարիսպները, և յատկապէս մեզի համար, ինքնուրոյն Միաձայն Որդին։ Լուսաւորիչի տեսիլքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ մեր ժողովուրդին երկրորդ հոգեփոխութիւնը, ու իջմիծները՝ հեքեաթի հովով վար բերուած երկեցին, քաղաքը, կազմապար, առարկայական ղէմքը մեր հոգիին։

Նայն է պարագան Ս. Մեարիպի, որ պատմական մեծ գէմք մը ըլլալէ աւելի՝ խորհրդաւոր և իբր հոգեբանական երեւոյթ, իբր Հայ Յեղի ներքին ուժականութիւնը մարմնացող տիպար։ Զիւղ այդ պատճառաւ՝

Մերոպ մեր պատմութեան հանճարեղ տեսանկյունի վարդապետն, միջնորդը, լիարժեքն է մարդոց, որ կրցու նիւթացնել իր տեսիլքը հայ գրիւրու ձեւին մէջ:

Անա թէ ինչու իսկ Սիկիզիին և հայ Աստուածաշունչը մեր լուսկէ դռնինէն ջրջան բխած: Մինակ անպատին մէջ չէ որ կը շինուին կրկնեւորմաները, այլ նաև մարգերու և ժողովուրդներու հոգիին մէջ: Ամէն գիրք որ կը թարգմանուի կը մերկանայ ինքնուրոյն իր կարգ մը յատկութիւնը ներքին: Ս. Գիրքը մեր լեզուին մէջ թափուելով ոչ միայն չէ նուազած իր արժէքին մէջ, այլ հազնելի վերջ մեր լեզուին որ հոգիին քաղցրութիւնն ու խորհուրդը պարսպած է ստեղծման, արուեստի գործ և սուտով խորապէս ցեղայինն:

Երեսը ամէն քանի որ առաջ արեւմտ է: Ու հայ Աստուածաշունչը մեր արուեստին առաջինն ու հսկայ կոթողն է: Մենք ու ոգին որոնք շնորհու Ս. Գիրքը եղած է հայ և մանաւանդ թագուհի թարգմանութեանց, կուգայ: Մեր երկրի, վերապարտեքէն, անոր գեղեցկութիւնէն, միծնութիւնէն, վստակէն ու խորհրդաւորէն: Անշուշտ մեր ժողովուրդին անգիտակցութեան խորը կային տարրերը այդ անշամանաղ հրաշալիքէն: Բայց անկէպէս, սաղմնային ուժերու ձեւին, տակ: Մարդեր պէտք էին զանոց գեղեցիկ և արտայայտութեան միջոցի վերածելու: Ուստի մենք Աստուածաշունչի թարգմանութեան ցափուկութիւնը կը քրտի թարգմանիչ ներքու ճիւղին փափայլելով: Կարողութիւնէն:

Նոգին փոխադրելու: Կերպը գերազանց իրականութիւնն է: Ինչպէս արուեստին այնպէս ալ կեանքին: Թարգմանիչ ներքը և զարգացելիցն: Անեղին իմաստը կ'ընէ Շարականը, և կենդանի գիրք հասարակելով: Ահա, երկրին վրայ: Նոգին թարգմանելը կը նշանակէ տեղունի տեսանկիւն տանիլ, անտեսը: Գրաւորին յարգաբանքէն: Գրաւորացէն վեր գանոնք յարաւր բերող: Գրութիւնը, ու զայն փոխադրելը:

Մշակոյթները ազգային իրենց առոյն գործը ունին: Սակայն գիրը, լեզուն արուեստ: Որոնք իւրաքանչիւր անհատի և ազգի պարագային այդ տարբերութիւնները կը ճշտեն: Կարողատեւութեան կերպով մեծ տիւր: Արժէքը՝ գրին ետև եղող: Գրութիւնը: Նոգին է: Այդ գործիւնէն, պարզապէս գիր:

Գրականութիւնն ու արուեստը մեզու լաթին միայն կը բուրն:

Ս. Գիրքը որուն էջերէն կը հոսի Աստուածայ հոգին, անհատներու խողովակով միայն կը արնէ: Իր բարիքը խորութիւնն է: Ինչպէս իմ կենդանի մարմինով: Այդ ջուրը հեռունիւնէն կ'անցնէր առաջ և հսկայ շէն կրնար արբնեալ անով: Թարգմանիչներ և ալ զանազան բարի յայտ կենդանի ջուր հայտնութեան փոխադրելով հարազատութիւն Աստուածայ հոգին՝ հայտնութեան հոգին ծառայող: Գիրքն է: Գիրքն այսպիսով հայ կենդանի մէջ: Եւ թարգմանիչներու միջոցաւ եկտադարարեղաւ մեր մէջ Անեղին իմաստը: Դործը՝ զԱստուած ներգալացնելու, ապու հայտնութեան աստուածգիտութեան փածկելով: Խորհուրդը և պայաններ և թանուցանելով: անգէտներուն, ինչպէս՝ Մեծն Մովսէս ջրած էր Աստուածայ խօսքը իջնցնելով վար, մարդոց անոնց: Հապնալի տալու լազնիւր վերածելով զայն:

Այսպէս՝ հն ազգերը. հոգիին թափանցելու համար լեզուն կը կարողանէ և լեզուն ճշգրտութեան վարկով: Թարգմանիչն համար՝ հոգիին Աստուածի պէս՝ փակ է հոգին, և առանց հոգիին՝ անխառն լեզուն: Փոխադրելու ոգին՝ կը նշանակէ՝ դէմ առ դէմ կենալ այս ներքին հոգին՝ որ հասարակ է աստուածային ու մարդկային բարձրագոյն արտայայտութեանց: Փոխադրելու ոգին՝ կը նշանակէ հոգեկան միջնորդը: Իլլաւ: Նիւթն է զէնով, արտաքին կերպարանքով պայման: Դաւար լաւոր՝ ոգեղէն իրապայտութեանց: Ամէն անոնք որոնք գիտակցի փորձառութիւնը ունին արուեստին և կ'ամէն՝ օգեղէն գործի՝ մը փոխադրութեան: Մէկ լեզունէն միւսը՝ մէկ ունէն: Եւ կարողացնէ աւելի աճի և կարողացի, գիտեն երբեմն անգործիք գրեւարութիւնը այդ՝ հոգեկան փորձիւն: Այնչէս կարելի է թարգմանել, ասանց հոգիին փոխադրելը: Եւ արուեստին, անանց Անեղին Բունը զարգարի կարեւորաւ, երաշքին, արանց այդ ոգին զգալու: շօշափելու և հազնելու կարողութեան:

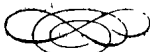
Թարգմանիչները որոնք այնքան հարազատութեան մեղի բերին Ս. Գիրքը, գերազանց միջնորդներ էին Աստուծոյ և մարդոց, ունին միջնորդութեան այն թափանցիկ ու սուր զգայնութիւնը, նիւթեղէնէն անգին անցնելու յայտնատեսութիւնը, դէմ

յանդիմանութիւնը, որ յատուկ է մարգարէներուն, տեսանողներուն, տուրբերուն, բոլոր անոնց՝ որոնք նիւթին, գերին ու երեսոյթին կապանքներէն գիտեն ազատագրել ոգին, առանց սպաննելու» և կամ «տարմեցնելու» վայն։

Մտածումներու այս շարքը կ'առաջնորդէ մեր միտքը Թարգմանիչներու պարագային, այդ բոլորը կարելի ընող իրենց անճանաորութիւններուն։ Ճամբորդութիւն և անճանաորութիւն, այս վերջինը լրացուցիչ կէտն է միւսին։ Անոնք քաղցրօրէն հօգր իրենց անհատականութեանց շնորհիւ էր որ կրցին նախ զգալ՝ իր ճակատագրին առջև շատոնց մտահոգութիւն սկսած ժողովուրդի մը տառապանքն ու տէրը, և ապա անոր բացուելու շնորհը։ Կարելի չէ պատգամի մը կամ ճշմարտութեան մը հարապատ փոխադրելը ըլլալ և թէ անկիւ չէինայ մեր սեպական փորձառութեան ներքեւ, մինչև որ չկարենանք տալ մեր անձնական վկայութիւնը անոր հոգեւոր գորութեան։ Ան որ ունի անճանաորութեան այդ շնորհը, որ միայն ժառանգութեան և միջավայրի բարեքէն չածանցիր, պիտի չտարուի յայրաս ու վայրենի հայեցողութենէն, և ինքնատիպ ըլլալու կիրքէն։ Թարգմանիչներ քրիստոնէութեան ոգեղէն քաւրայէն ու հալութեան տառապանքի աւազանէն առած էին իրենց մկրտութիւնը, և շինած իրենց անճանաորութիւնը։ Դիւրին չեղաւ անոնց գործը, անոնք կուռեցան մեր լեզուին հետ, կոփեցին ու մաքրեցին, վերածելով զայն մեր ոսկեպարեան քիւրեղին, որպէսզի կարելի ըլլար լեզուի այդ պրիմազիէն անցնել Աստուծոյ լուսնը։ Դիւրին չէ ոգեղէն բարոյութիւնները փոխադրելու գործը, և ճշմարտութեան ոգին անկարելի է փոխադրել առանց անճանաորութեան։

Իրապէս տիտանեան ոգիով մարդեր էին Թարգմանիչները, նոյն ատեն մարդկային գործունէութեան ամէն կալուածներուն տաղանդաւորները, որոնք ստեղծեցին մեր սուրբ դարը։

Ն. Վ. Տ.

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹԷԸ

Ի.— Աղօթին առաւկան ալ պէտք է նկատողութեան տունը, երբ կ'ուզենք աւելի ազգի հասկնալ աղօթքը իր մարտչութեանը մէջ։ Աղօթքին առաւկան աշխատի ընդտրած է ու բազմապիսի, որչափ ընդտրած է ու բազմապիսի կրնայ ըլլալ մարդկային հոգին իր աշխատանքի պէտքերուն եւ զգացողութեանը մէջ, այնչափ մեծ ու աշխատաւոր, որչափ մեծ ու անհատաւոր են աշխարհն ու անոր պէտքերը ու կարօտութիւնները։ Մենք կ'աղօթենք Աստուծոյ արքայութեան, անուան սրբութեան, կամքին թաղաւորելուն վրայ, քայքայ ստոնք ալ աւելի ենթակայական են, մենք եւ աշխարհն է որ ատոնց կատարումէն օգտուած ու հոգացուած պիտի ըլլանք. և այդ ալ կիրպով մը մեզի է և մեր ընկերին համար աղօթքէն ուրիշ բան մը չէ. որովհետեւ Աստուծոյ իր անհուն ստորուղիքներուն մէջ ո՛չ մեր աղօթքներուն պէտք ունի, ո՛չ ալ մեր մաղթանքներուն։ Երբ սուրբ եղիցի անուն քո՝ կ'աղօթենք քո արդէն Ան սուրբ է անհունապէս։ Երբ ձեռնդին կամք քո՝ կ'ըսենք, արդէն Անոր տիեզերապարփակ մեծ կամքը կատարուած է ու կը կատարուի տիեզերքի բոլոր ծայրերուն վրայ։ Ուրեմն, քանի որ բազմապիսի կարօտութիւններով մարդկային հոգին ու մեր նմանութիւնը եղող մեր ընկերը ունինք՝ իբրեւ առարկայ մեր աղօթքներուն, ըսել ըլլալ որ բոլոր աշխարհ ունինք, ժամանակը ունինք՝ իր անհունութեան մէջ։ Եւ ճիշդ ասոր համար պէտք չէ աննպատակ աղօթքի։ Մաղթանքի միմունջներ վերացնել մէկու մը պէս, որ իբրեւ ժամանց կամ ունեակութիւն բան մը կ'ընէ, առանց իր անձէն ինչ մը խառնելու անոր, առանց զգալ ուզելու թէ իր ըրած գործէն արդիւնք մը յուսալ անհրաժեշտ պէտք մըն է, զոր անտեսել իր իսկ շահուն համար քնաստկապ պիտի ըլլար։

Աւ արդէն ուրիշ ի՞նչ գաղտնիք ունի քրիստոնէական մեծութիւնը, և քրիստոնէին զաշխարհ բովանդակելու չափ լայն, ու մեծ սիրտը։ Երբ մեր Երկնաւոր Հայրը իր